

Važnost sinoptičkog problema za tumačenje Evandjelja

ALLAN J. McNICOL

Austin Graduate School of Theology
1909 University Avenue
Austin, Texas 78705
mcnicol@austingrad.edu

UDK 226.2/4
Izvorni znanstveni rad
Primljeno 20. 2. 2007.
Prihvaćeno 27. 3. 2007.

Sažetak *Ovaj esej razmatra pitanje o redoslijedu pisanja četiri evandjelja u kanonu Novoga zavjeta. U njemu se proceduralno raspravlja o pojavi tradicije četverostrukog Evandjelja, o sinoptičkom problemu i kako mu se pristupalo kroz povijest. Esaj podupire stajalište Klementove hipoteze ili hipoteze o dva evandjelja. Analiza Mateja 10,5-23 služi kao ilustracija vrijednosti te hipoteze za razumijevanje teksta i za spoznaju njezine vrijednosti za život vjere.*

Uvod

Koliko znamo, četiri evandjelja Novoga zavjeta u izvornom su obliku anonimni zapisi. To "koliko znamo" je važno. Ne posjedujemo izvorne rukopise Evandjelja. Iz sadržaja kasnijih rukopisa jasno je da se autori namjerno nisu željeli uključiti u tijek biografskih naracija o Isusovom životu. Isus je glavni junak i protagonist naracije. Za pisce evanđeoskih izvještaja On, živi Gospod crkve, jedini je važan.

Međutim, pažljivo proučavanje fragmenata papirusa iz tekstova drugog i trećeg stoljeća, kao i drugih rukopisnih dokaza, ukazuje na to da su naslovi stavljani na te zapise, na njihov početak ili kraj, već od prve polovice drugog stoljeća (Stanton, 2004:75-81). Ti bi naslovi otprilike slovali: "Evandjelje [*euangelion*] po Mateju" ili Ivanu, Luki ili Marku. To jest, naslov bi naznačavao da je zapis povezan s naslovom izvještaj jednoga evandjelja kako ga pripovijeda određeni imenovani autor. Kao što knjižničari moraju identificirati i klasificirati djela prema autorstvu i naslovu, čim se u optjecaju pojavilo više od jednog izvještaja o Isusovu životu koji se smatrao dovoljno autoritativnim da se koristi u štovanju, pojavila se potreba za identificiranjem tih djela prema određenom autoru. To se dogodilo u drugom stoljeću. Stajalište da su evandjelja crkve napisali Matej, Marko, Luka i Ivan, ključni vođe u ranoj crkvi, ovisi o vjerodostojnosti prihvatanja tog nazivlja istinitim od strane kršćana drugog stoljeća (Hengel, 1985:64-84).

No prihvaćanje četverostrukih evanđeoskih izvještaja o Isusovom životu kao autoritativnih nije završilo polemiku o tim djelima. Zašto četiri evanđelja, a ne samo jedno? Zašto dati privilegiju samo četirima da se čitaju u crkvenom štovanju? A od tih četiri, je li jedno značajnije?

Ozbiljni tražitelji često su postavljali takva i slična pitanja. Već do tog vremena bilo je jasno da četiri evanđelja nisu u potpunoj sukladnosti u pogledu činjeničnih detalja o Isusovom životu. Bilo je očitih razlika između Ivana i druga tri izvještaja (Matej, Marko i Luka) u ključnim pitanjima. Primjeri za to bili bi Isusovo raspeće i ključni događaji u njegovoj službi, kao što je čišćenje Hrama. Ne samo to, već je ponekad bilo teško vidjeti da su Matej, Marko i Luka sukladni u pogledu opisa istog događaja. U slučaju iscjeljenja slijepog čovjeka (ili dva) blizu Jerihona, Luka izjavljuje da se to dogodilo kada se Isus "približavao Jerihonu" (Lk 18,35). Matej svjedoči da se to dogodilo nakon što Isus napušta Jerihon te da su iscijeljena dvojica slijepca (Mt 9,27). Marko pripovijeda i o Isusovu ulasku i izlasku iz Jerihona; a pri izlasku Isus susreće i iscjeljuje slijepog Bartimeja (Mk 10,46). Nije čudo da su već od drugog stoljeća neki važni vjernici poput Sirijca Tacijana uvidjeli problem. On je nastojao riješiti problem različitih izvještaja usklađujući ih u jednu naraciju.¹ Drugi su, poput Origena, objasnili da različiti izvještaji u evanđeljima ukazuju na dublje značenje do kojega se može doći jedino duhovnim tumačenjem. Stoga je proučavanje evanđelja od početka bio i uzbudljiv i polemičan pothvat.

Sinoptički problem

Bez obzira na pokušaje zaobilaznja problema, i dalje ostaje činjenica da postoje četiri odvojena izvještaja o Isusovu životu iz kojih crkva crpi da bi se duhovno i doktrinarno hranila. To nas dovodi do jednog od najzagonetnijih pitanja proučavanja evanđelja. S jedne strane, opsežna podudaranja u strukturi i narativnom poretku između Mateja, Marka i Luke omogućavaju usporedno postavljanje njihovih izvještaja o Isusovu životu, često na istoj stranici. To čitatelju omogućuje da dobije "sinoptički" pregled sva tri izvještaja. Izraz dolazi od grčke riječi *sunopsis*, "gledati zajedno". To je dovelo do toga da su ta djela poznata kao sinoptička evanđelja. S druge strane, kao što je spomenuto, Ivanovo evanđelje se znatno razlikuje i po sadržaju i po kronologiji Isusove službe. Kada se sinoptička evanđelja po-

¹ Tacijan je ovaj izvještaj nazvao Diatessaron, "kroz četiri". Njegov cilj bio je uzeti četiri izvještaja i ispreplesti ih u ujedinjeno "jedno Evanđelje". To je bilo prvo od mnogih usklađivanja Evanđelja. Čak je i veliki Augustin smatrao neophodnim da napravi sjedinjeni izvještaj, *De consensu evangelistarum*, "O skladu Evanđelja." Ovdje je u velikim detaljima iznio ono što je smatrao potpunom kronologijom Kristovog života.

stave u usporedni raspored, većini tumača očito je da međusobno stoje u književnom odnosu. U posljednjim stoljećima učenjaci su se pitali kakav je taj odnos. To je dovelo do jednog od glavnih neriješenih slučajeva u proučavanju evanđelja – sinoptičkog problema. Mi ćemo sažeto iznijeti problem. Kako objasniti znatnu međusobnu sličnost triju književnih djela (Matej, Marko i Luka), i istovremeno objasniti razlike, unatoč opsežnim podudarnostima?²

Treba naglasiti da sinoptički problem nije tek prikrivena vježba književne kritike gdje se nastoji odrediti književno porijeklo nekoliko sličnih djela. Ovdje se, naime, nalaze ključna pitanja za crkvu. Na primjer, kada bi netko mogao definitivno odrediti književne veze i redoslijed evanđelja, mogli bismo imati standard za mjerenje koji bi nam omogućio da odmjerimo faze rasta i razvoja tradicija o Isusu što su kružile ranom crkvom. Uistinu, rješavanje sinoptičkog problema čak bi moglo dovesti do veće preciznosti u pogledu razumijevanja gledišta zemaljskog Isusa i smjera misije koju je obavljao – a to nisu beznačajna pitanja.

Sinoptički problem u drevnoj crkvi

Literarno svjedočenje drevne crkve u pogledu redoslijeda pisanja i optjecaja sinoptičkih evanđelja pomalo je dvosmisleno. Na popisima predaje rukopisa Matej je univerzalno postavljen kao prvi. No je li to mjesto na četverostrukom kanonskom popisu dobiveno na temelju kronologije ili časti? Drevna crkva (od drugog do petog stoljeća) popisivala je evanđelja po različitim redoslijedima nakon Mateja. U latinskim rukopisima bio je osobito popularan počasni redoslijed (Matej i Ivan kao apostoli), a zatim Luka i Marko (oni koji su poznavali ključne apostole). Općenito, povijesno pitanje redoslijeda nije bilo važno u drevnoj crkvi. Naposljetku, prema njihovoj prosudbi, svi izvještaji evanđelja o Isusovom životu bili su nadahnuti Duhom i stoga potpuno autoritativni.

No kada se kritički procijene, iz tih tekstova mogu se izvući neki općeniti zaključci o gledištima drevnih pisaca o redoslijedu evanđelja. Dokazi su iscrpno prikupljeni (Merkel, 1990; Orchard i Riley, 1987:109-226). Sve se svodi na činjenicu da su u drevnoj crkvi bile istaknute dvije osnovne perspektive u pogledu kronološkog redoslijeda kompozicije. Zanimljivo je da su obje preuzele imena od drevnih autora.

Prvo, postoji poredak Matej-Marko-Luka pa Ivan. Taj redoslijed danas slijedi

² Zamijeti da sva tri sinoptička evanđelja imaju poredane različite izvještaje o iscjeljenju uzetoga, jedenju s grešnicima i pitanju posta (Mt 9,1-17; Mk 2,1-22; Lk 5,17-39). Teško je vidjeti zašto sva tri evanđelja imaju toliko različite priče u istom poretku ako nema književne veze među njima. S druge strane, u nekim odlomcima, kod nekih događaja frazeologija na grčkom gotovo je ista, od riječi do riječi (Mt 21,23-27; Mk 11,27-33; Lk 20,1-8). To ponovno ukazuje na književnu povezanost.

većina Biblija na Zapadu. Taj poredak imamo zbog utjecaja Augustina, a posebno Jeronima (342-420) koji je bio odgovoran za naširoko utjecajnu reviziju drevnih latinskih tekstova. To se stajalište obično naziva Augustinovom hipotezom - zbog podrške utjecajnog Augustina iz Hipona (354-430) koji ga je razložio u naširoko čitanu djelu *De consensu evangelistarum* 1.2.3. Ta hipoteza imala je ranije pret-hodnice s Irenejem, *Adversus haereses* 3.1.1. i Origenom, kao što je zapisano u Euzebijevoj veličanstvenoj povijesti, *Historia ecclesiastica* 6.25.3-6. Unatoč tome, središnje pitanje glasi: jesu li te reference prema poretku dostojanstva/časti ili kronologiji? Postoje jake indikacije za ono prvo. Evo kako teče obrazloženje. U drevnoj crkvi proširilo se stajalište da su dva evanđelja koja nisu pripisana apostolima (Marko i Luka) došla u kanon zbog bliske veze s apostolima. Slijedeći načelo da je evanđelje prvo za Židove, a zatim za pogane (Rimljanima 1,16), Marko, koji je često povezan s Petrom (apostolom Židovima), stajao je prije Luke koji je bio bliski suradnik Pavla, apostola poganima. To objašnjava popularnost ovoga poretka. Do petog stoljeća to se kod nekih pisaca promijenilo u kronološki poredak (Gamba, 35).³

Ako zaključimo da se Augustinov poredak pojavio kao poredak dostojanstva, onda to otvara vrata za prihvaćanje alternativne hipoteze u drevnoj crkvi. Neki je zovu Klementova hipoteza na temelju citata Klementa Aleksandrijskog (150-215) u Euzebijevoj *Povijesti Crkve* gdje on u *Hypotyposesis* 6 kaže "da su prvo bila napisana evanđelja s rodoslovljima (Matej i Luka)". Nakon njih uslijedila su djela Marka i Ivana (*Historia ecclesiastica* 6.14.5-7). Može se pokazati da je to stajalište dosljedno drugim Euzebijevim napomenama o evanđeljima u njegovim zapisima te da je to također stajalište drugih vođa u drevnoj crkvi (Orchard i Riley, 1987:109-226).

Napravimo sažetak u skladu s navedenim: dok je redosljed četverostrukih izvještaja Evanđelja podložan znatnim varijacijama na popisima drevnih rukopisa, neke su stvari očite – Mateju se nadmoćno daje prioritet kao prvom, Marko nikada nije prvi na popisu, a najodređeniji citat u pogledu redosljeda dolazi od Klementa Aleksandrijskog i ovako određuje kronološki redosljed: Matej, Luka, Marko i Ivan.

³ To je vjerojatno bilo vjerovanje određenih krugova drevne Crkve. Međutim čak i kod Jeronima i Augustina postoje naznake da kada govore o četiri evanđelja u kronološkom kontekstu, preferiraju poredak: Matej-Luka-Marko-Ivan. Vidi Jeronim, *De viris Illustribus*, III-VIII i Augustin, *De consensu evangelistarum*, 4.10.11. cf. Peabody, 1983:37-64.

Pitanje redoslijeda u Prosvjetiteljstvu

Postavke Prosvjetiteljstva. Sve do prelaska sedamnaestog na osamnaesto stoljeće gotovo su svi u kršćanskom svijetu smatrali da su povijesni izvještaji u Bibliji i njihovo referencijalno značenje potpuno ista stvar. Bez obzira na to govori li Biblija o Adamu ili Isusu, oni su postojali, a njihove stvarne aktivnosti odvijale su se uglavnom onako kako Biblija opisuje. Ali s dolaskom *Aufklärunga* u Europu (oko 1660-1802) ta se sinteza počela raspadati. Rast znanosti (i prirodnih i društvenih) potaknuo je ljude da sumnjaju u prihvaćenu povijest koja je došla iz drevnoga svijeta. Pretpostavljalo se da će se od onoga što dolazi iz antike istinitim smatrati samo ono što prođe ispit kritičkog prosuđivanja. Za povijesno proučavanje to je značilo da se izvori moraju kritički proučiti da bi se procijenile tvrdnje nekog zapisa.

Griesbachova hipoteza. Nigdje se projekt Prosvjetiteljstva nije provodio toliko nemilosrdno koliko u proučavanju Evanđelja. Johann Jakob Griesbach (1745-1812) bio je tipični lik Prosvjetiteljstva. Međutim, zaključio je da je naslijeđe iz antike – Evanđelja napisana u poretku Matej, Luka, Marko i Ivan – ispravno. On je napravio poznati *Synopsis* evanđelja i izvršio monumentalna kritička proučavanja tekstova da bi podržao to stajalište. Njegov pogled na poredak evanđelja prevladao je kao glavni u Njemačkoj sve do sredine devetnaestog stoljeća.

Istovremeno je bilo jakih podstruja koje su stvarale poteškoće onome što je tada bilo popularno znano kao Griesbachova hipoteza. Među mnogim uzrocima, glavni razlog za sumnju u kronološko prvenstvo Mateja bilo je to što se jedino kod njega nalazi nekoliko izvještaja koji naglašavaju neobične elemente čudnoga u Isusovoj službi. To se nije prihvaćalo u *doba razuma*. Ti izvještaji bili su Petrovo hodanje po vodi (Mt 14,28-31), kovanica u ustima ribe (Mt 17,24-27), san Pilatove žene (Mt 27,19) i mrtvi koji izlaze iz grobova (Mt 27,51b-53). Iako je tbingenska škola u Njemačkoj, koja se temeljila na radu F. C. Baura i D. F. Straussa, podržavala Griesbachovu hipotezu, oni su koristili takve materijale za snažni kritički napad na istinitost Evanđelja. Kao odgovor na to oni koji su bili zainteresirani za izgradnju vjere u Isusa, popustili su stavu da prioritet Mateja (bez obzira na to radi li se o Augustinovom ili Griesbachovom stajalištu) predstavlja stvarni problem. Prema njihovom gledištu takvi, prethodno spomenuti izvještaji, naslućivali su da je Matej povijesno sumnjiv i da je morao doći iz razdoblja nakon očevidaca te da je ovisio o ranijim izvorima (Farmer, 1964:37).

Hipoteza o dva izvora. Do sredine devetnaestog stoljeća, naročito u Njemačkoj, odvijala se opsežna potraga za temeljnim izvorom (*Grundchrift*) iza kanonskih

evanđelja koji bi omogućio vjernicima da stoje na čvrstom tlu u pogledu razumijevanja života zemaljskoga Isusa. U vezi s tim, ključan je rad H. J. Holtzmanna (1832-1910). Holtzmann je vjerovao da su Markova kompozicija i jezik primitivni te da stoga mora biti raniji. Međutim, on je još predlagao izvor iza tog dokumenta (*Ur-Marcus* ili Protomarko). To je nazvao dokumentom A. Nadalje, zaključio je da je postojao još jedan glavni izvor o Isusovu životu koji se sastoji od materijala o Isusu u njihovom najizvornijem obliku u Luki, a zajednički je Mateju i Luki. Taj izvor nazvao je *Lambda*. Kasnije je Holtzmann dovodio u pitanje postojanje dokumenta *Ur-Marcus* kao odvojenog izvora. Taj proces prešao je na drugi nivo zahvaljujući radu B. H. Streetera (1874-1937). Njegova glavna teza iznijeta u *The Four Gospels* 1924, predstavljala je nešto što je nazvao “temeljno rješenje” sinoptičkog problema (Streeter, 149-198). U biti, Streeter je odveo Holtzmannov rad do logičnog zaključka. Odbacio je *Ur-Marcus* i zapravo tvrdio da je Marko, zbog svog primitivnog stila, temeljni *Grundschrift* tradicije Evanđelja, te je stoga bio prvi od četiri evanđelja. Jedan raniji zapis koji je on nazvao Q (prvo slovo njemačke riječi “quelle” = izvor) – što se sastoji od materijala koji su zajednički Mateju i Luki, a nisu uzeti iz Marka, preuzeo je mjesto Holtzmannove *Lambde*. Streeterovo rješenje postalo je poznato kao hipoteza o dva izvora.⁴

Noviji razvoji u vezi sa sinoptičkim problemom. Većim dijelom dvadesetog stoljeća Streeterovo “temeljno rješenje” imalo je snažan utjecaj kao povlašteni predložak za rješavanje sinoptičkog problema među većinom znanstvenika na Zapadu. Međutim, kako su godine prolazile, pojavljivali su se problemi. Takozvani dokaz iz poretka ili rasporeda (kada Matej odstupa od Markova redosljed, obično Luka podržava Markov poredak i obratno) pokazao se reverzibilnim (Neville, 39-54; 190-237). “Manja poklapanja”, brojne riječi ili rečenice koje nisu u Marku, ali su identične u Mateju i Luki - iako se javljaju u kontekstima gdje teorija tvrdi da su Matej i Luka neovisno kopirali Marka - pokazala su se dokazima na koje je zagovornicima hipoteze o dva izvora gotovo nemoguće odgovoriti (Goulder, 1996:667-681; Ennulat, 1994:417-430). Sada je naširoko priznato da su Matej i Luka – u slučaju da su kopirali Marka – morali koristiti tekst različit od onoga u našim prihvaćenim tiskanim tekstovima Markova dokumenta. Stoga su zagovornici Markova prvenstva prisiljeni vratiti se natrag na Holtzmanna. Zatim je priznato da su Matej i Luka koristili ili raniju kopiju Marka (Protomarko) ili kasniju kopiju (Deuteromarko) od našeg kanonskog teksta. Nekoliko novijih

⁴ To je ustvari pogrešan naziv. Osim Marka i Q, Streeter je postavio i neke druge glavne izvore; M za jedinstveni Matejev materijal i L za nešto od jedinstvenog Lukinog materijala. Točnije je reći da Streeter ima hipotezu o četiri izvora. Osim toga, Streeter je smatrao da Luka nije uzimao izravno iz Q i L, već da je koristio te dvije predaje kroz posrednički izvor koji se zove Protoluka. Danas poklonici teorije o dva izvora često zaobilaze ovo potonje.

hipoteza koje još uvijek nastoje održati verziju Markova prvenstva redovito odražavaju ovu svijest.⁵

Ponovna pojava Klementova stajališta. Počevši s pionirskom knjigom Williama Farmera iz 1964. o sinoptičkom problemu, mnogo se znanstvenika aktivno uključilo u povratak na hipotezu Klementa Aleksandrijskog iz patrističkog doba (McNicol et al, 1996; Peabody et al, 2002; Black and Bleek, 2001:97-135). U svom suvremenom obliku poznata je kao hipoteza o dva evanđelja. Naziv je važan. Ne samo da izravno odražava Klementa Aleksandrijskog, tvrdeći da su prva dva napisana evanđelja bila Matej i Luka, već djeluje i kao temeljni kriterij za djela koja su u drevnoj crkvi blisko povezana s Petrom (Matej) i Pavlom (Luka), podsjećajući nas na ono što je temeljno za kršćansku vjeru. Često se događa da mnogi spominju pristalice hipoteze o dva evanđelja kao one koji prihvaćaju Matejevo prvenstvo. To tehnički navodi na pogrešno mišljenje. Premda u toj hipotezi Luka uzima iz Mateja kao glavnog izvora, Luka koristi još jedan glavni izvor, koji naročito sadrži grupu usporedaba poput one o milosrdnom Samarijancu ili izgubljenom sinu (Farmer, 1967:101-126). Postoji izražena mogućnost da je tradicija o drugom izvoru mogla biti prije Mateja. Prema tome, zagovornici hipoteze o dva evanđelja preferiraju ostaviti to pitanje tamo gdje ga je ostavio Klement. Postoje dva temeljna evanđelja za crkvu – Matej i Luka. Prvo je usmjereno prvenstveno na kršćansko-židovsku zajednicu; drugo je služilo jednako kršćansko-židovskim obraćenicima u dijaspori i poganima.

Razumijevanje Mateja 10,5-23 u vezi s hipotezom o dva evanđelja

Pregled

Čitatelj koji se probija na kršćanskom putu mogao bi se pitati pomaže li analiza ovakve vrste učenštvu. Primjereni odgovor je da ne možemo ignorirati moderno doba. Ispravno razumijevanje toga kako je određeni pisac evanđelja upotrijebio izvor produbljuje naše poštovanje prema onome što tekst govori. Tu ćemo tvrdnju ispitati kratkim obrazloženjem Mateja 10,5-23.

Matej 10,5-23 predstavlja prvi dio poznatog Isusova govora učenicima koji su poslani (Mt 10,5-42). Pisci komentara obično opažaju da je Matej 10,24-25 spojnica između prve i druge polovice govora. To ukazuje na ključnu teološku poentu te cjeline: “sudbina učenika nije drukčija od učiteljeve”. Ili, kada se po-

⁵ Među njima je glavna hipoteza o više izvora koja je raširena na francuskom govornom području. Hipoteza Farrer-Goulder, koja zastupa redosljed Marko-Matej-Luka, možda je izuzetak od toga pravca.

stavi u širi kontekst poslanja, okolnosti i posljedice kršćanskog poslanja neće biti drukčije za učenike nego što su bile za Isusa. Ironično, kroz zanimljivu mješavinu prihvaćanja, odbacivanja i progonstva u poslanju, učimo da će se učenici, dijeleći sličnu sudbinu, bliskije povezati s Učiteljem. To je kompozicijski prikazano u Mateju – na najmanje dva načina. Prvo, prema kraju Matejeva poslaničkog govora, potvrđeno je važno korelacijsko načelo: “Tko vas prima, mene prima” (Mt 10,40; vidi Mt 25,40-45). Drugo, iako je govor upućen Dvanaestorici (10,1.5; 11,1), jasno je da Matej čak i ovdje miješa Dvanaesticu sa svojim općenitijim razumijevanjem učenika kao bilo koga tko je potpuno predan Isusovu putu (Mt 9,37; 10,24; 10,42). Isusove upute u Mateju 10,5-23 za odlazak u misiju, nadopunjene uputama o tome kakvu reakciju očekivati, skraćeni je ishod Isusova života predstavljena u Mateju. To je osnovni podsjetnik da učenik ne treba očekivati drukčiji prijem od njegova učitelja. To je pronicava riječ za Isusova sljedbenika danas.

Tradicije o izvoru poslaničkog govora

Kada se pogleda objašnjenje toga odlomka na temelju hipoteze o dva izvora, nailazi se na zbunjujuće teškoće. Oni koji slijede tu teoriju pretpostavljaju da je Matej koristio dvije glavne tradicije izvora za poslanički govor: Marka i Q. (Pri sastavljanju naloga Marko je koristio svoj vlastiti izvorni materijal [Mk 6,8-11].) Navodno Luka, koji prema toj teoriji rijetko kombinira, koristi Marka za svoj nalog Dvanaestorici (Lk 9,3-5) i Q za svoj izvještaj o poslanju 72 učenika kao preteča za poslanje poganima (Lk 10,1-15). No upravo se ovdje javljaju velike teškoće. Kakav je ustroj teksta Q? Može se tvrditi da Luka 9 unosi neku verziju teksta Q koristeći Marka. No tada se susrećemo s krutom stvarnošću da Matej (koji navodno koristi slične izvore kao Luka) predstavlja mješavinu Marka i očito različite verzije teksta Q. Nije čudo da Davies i Allison, sastavljači jednoga od najprestižnijih komentara Mateja i odani sljedbenici hipoteze o dva izvora, izjavljuju:

Mt 10,5-25 jedan je od mnogih razloga zašto je sinoptički problem u stvari problem... Jednom kada je prihvaćeno prvenstvo Marka i Q, nemarkove usporednice između Mt 10 i Lk 10 zahtijevaju da Q ima vlastiti poslanički govor. Nažalost, to se sada ne može točno rekonstruirati (Davies i Allison II, 163-164).

Sdrugestrane, hipoteza o dva evanđelja vrlo je izravna. Matej je iz tradicije primio izvor o Isusovu poslanju (Pavao također odražava tu tradiciju u 1 Kor 9,14). Matej 10,5-25 u biti reproducira izvor (Wenham, 1984:243-246; Dungan, 1971:41-75). Luka koristi Mateja za sastavljanje Lk 9,3-5 i 10,3-15. Marko sastavlja za svoje vlastite teološke svrhe na temelju Mateja i Luke. To uklanja potrebu za tajanstvenim izvorom Q.

Analiza poslaničkog govora

S obzirom na analizu izvora zamjećujemo da se prva polovica poslaničkog govora nalazi unutar velikog "omota"⁶ (10,5-6.23). Taj "omot" usredotočuje se na poslanje Izraelu. Učenici ne smiju ići u poganske ili samarijske gradove. Poslanje Izraelu treba se nastaviti do dolaska Sina Čovječjega (10,23). Konkretno, sama cjelina sastoji se od dva dijela (10,5-16; 10,17-23). U 10,5-16 imamo upute za misiju. Po redoslijedu i to je smješteno unutar "omota" i sadrži grčku riječ *apostellein* "poslati" (Mt 10,5-16). Iako su upute stroge, u njima nije prisutno ništa što bi ukazivalo da nisu kompatibilne s ranom kršćanskom odlukom iz Galaćana 2,9. Poslanje Izraelu, vjerojatno proširenje onoga što se dogodilo u Isusovoj službi, ovdje je potvrđeno. Nije nam promaklo da su u Mateju učenici poslani da idu (10,5), ali nikamo ne odlaze. Nema povratka jer nisu otišli. Nakon govora Isus je taj koji nastavlja poučavati i propovijedati (Mt 11,1). (Iako se Isusov nalog učenicima da propovijedaju i iscjeljuju podudara s njegovom službom, u Mateju učenici mogu samo poučavati nakon što Isus Učitelj ode) Zatim će se misija nastaviti sve do kraja vremena (Mt 10,23). Odražavajući Mateja 4,23; 9,35 i 10,1 učenici trebaju iscjeljivati bolesne, podizati mrtve, čistiti gubavce i istjerivati zle duhove u potpunom kontinuitetu s onime što je Isus postigao u Mateju 8-9. Kroz ranije poslanje propovijedanja i iscjeljivanja, gubavac, poreznik, žena s krvarenjem - izgubljene ovce doma Izraelova - jesu vraćene (Mt 9,36; 10,6). Dopunjeno poučavanjem (Mt 28,16-20), to postaje stalno poslanje svih učenika kojemu, tehnički, nema početka i kraja (Senior, 1998:118).

U uputama za opremanje, današnjom terminologijom, Isus zahtijeva da to ne rade radi vlastite financijske koristi (Mt 10,9-14). Uistinu, uključiti se u življenje stilom Kraljevstva, ne biti ovisan o posjedovanju za uzdržavanje ili dobrobit, vjerojatno je blizu Matejeva ideala o savršenstvu (Mt 19,21; vidi Luz, 2005:79).

Naše nas čitanje dovodi do zaključka da je Matej 10 Isusov nalog crkvi za misiju. Uz izuzetak proširenja misije tako da se uključe i pogani (Mt 28,16-20), ona nikada nije bila ukinuta. Što to govori bogatoj europskoj i sjevernoameričkoj crkvi? Je li sadašnji nedostatak uvjerenja i sile u Zapadnoj crkvi izravan rezultat činjenice da njezin život više nije izravan izražaj Isusove službe i uputa za misiju? Kriitička analiza teksta na temelju hipoteze o dva evanđelja suočila nas je s ključnim pitanjem s kojim Isus suočava one koji bi htjeli biti njegovi učenici.

Kada okrenemo na Mt 10,17-23 daje nam se opis sudbine učenika tijekom poslanja. Cijeli odlomak je preplavljen osjećajem hitnosti (Mt 10,23). Nije ostalo puno vremena. Radnika je malo (Mt 9,37). No to nije izgovor za odustajanje.

⁶ U originalu "inclusio". To je književno sredstvo kojim se stvara jedan okvir, tako da se sličan ili isti materijal stavi na početak i kraj jedne cjeline, a koji se može sastojati od riječi, rečenice ili većeg teksta, te on zatvara cjelinu u "omot". Često se javlja u SZ, a ponegdje i u NZ (*Op. prev.*).

Naprotiv, to je poticaj da se nastavi ne prepuštajući očajanju (Brown, 1978:86). Još jednom je relevantno podsjetiti da učenik ne treba očekivati drukčiji tretman nego učitelj. I učitelj i učenik moraju očekivati progonstvo. No vjerno naviještanje Kraljevstva je *marturion*, "svjedočanstvo" (Mt 10,16) koje neće proći nezamijećeno. Reakcija na poslanje Izraelu bit će ista među poganima. Matej 10,17-22 gotovo doslovno je ponovljen u Isusovom posljednjem govoru, samo što ovdje anticipira poslanje poganima (Mt 24,9-14; 28,16-20); a vrijedno je zapaziti da Isusa, nakon njegova vjernog svjedočanstva na križu, pogani priznaju kao Sina Božjeg (Mt 27,54). Što je vrijedilo za učitelja, vrijedit će i za učenika. Stoga je pažljivo tumačen Mt 10,5-23 važna riječ ne samo za Dvanaesticu, nego i za poslanje svih Isusovih sljedbenika, do današnjeg dana.

Iako nemamo prostora za analizu verzija poslaničkog govora u Luki i Marku, treba zamijetiti da su njihovi posebni naglasci jasno razumljivi prema hipotezi o dva evanđelja. Luka i Djela ocrtavaju Isusovu službu, osnivanje crkve u Jeruzalemu s njezinom dežurnom misijom da obnovi Izrael i, u konačnici, sljedeće poslanje poganima. Za Luku su Dvanaestica dvanaest apostola koji su temelj obnovljenog Božjeg naroda u Izraelu (Djela 1,2-8; 12-26). U Luki 9,1-6 imamo anticipaciju te uloge s poslanjem Dvanaestice. Luka 10,1-16 s nalogom sedamdesetorici ili sedamdesetdvojici, odražavajući brojeve svih ljudi u Postanku 10, anticipira Isusovo poslanje kao ono koje ima sveopći rezultat. S druge strane, prema našoj hipotezi, Marko piše pri kraju prvog stoljeća. Za njega je poslanje Izraelu sve više događaj iz povijesti. Stoga Marko naglašava poslanje dvanaest učenika (Mk 6,7-12) i njihov povratak (Mk 6,30). Nakon hranjenja pet tisuća ljudi, koje je postavljeno unutar židovskog teritorija (Mk 6,31-44), dolazi do sukoba između Isusa i izraelskih vođa (Mk 7,1-23). Zatim slijedi Isusovo kruženje poganskim područjima s vrhuncem u drugom izvještaju o hranjenju (Mk 8,1-10) na poganskom teritoriju (Maloney, 1990:26). Marko govori da je poslanje Izraelu događaj prošlosti. U Markovu svijetu Božji obnovljeni narod bit će sve više i više pogani. Stoga Marko blisko prati situaciju Crkve na kraju razdoblja pisanja sinoptičkih evanđelja.

Zaključak

U ovom članku pokušali smo dati pregled sinoptičkog problema i pokazati zašto je važno da ga Crkva razmotri. Usredotočili smo se na Mateja 10,5-23, tvrdeći da drevna Klementova hipoteza ili hipoteza o dva evanđelja, o poretku Evanđelja, daje održivo objašnjenje dokaza za tumačenje.

Proučavanje ovog teksta dovodi do uznemirujućeg zaključka za Crkvu. Prečesto je bogata Zapadna crkva nastojala odrediti vjernost na temelju prijanjanja uz određena vjerovanja i doktrine. Za Mateja kriterij vjernosti nalazi se u prakti-

ciranju učenitstva. Tijek i rezultat našeg učenitstva ne bi smio biti drukčiji od onoga našeg Učitelja. On je sam rekao: "Po plodovima ćete ih njihovim prepoznati" (Mt 7,16.20).

Literatura

- Black, D. A. i Beck, D. R., ur. (2001), *Rethinking the Synoptic Problem*. Grand Rapids, Baker Academic.
- Brown, S. (1978) "The Mission to Israel in Matthew's Central Section (Mt 9,35-11,1)", *ZNW* 73-90.
- Davies, W. D. and Allison, D. C. (1991), *Matthew*, Volume II. Edinburgh, T & T Clark.
- Dungan, D. (1971), *The Sayings of Jesus in the Churches of Paul*. Philadelphia, Fortress Press.
- Farmer, W. (1964), *The Synoptic Problem: A Critical Analysis*. New York, Macmillan.
- Farmer, W. (1967), "An Historical Essay on the Humanity of Jesus Christ", in *Christian History and Interpretation*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Ennulat, A. (1994), *Die > Minor Agreements < Untersuchungen zu einer offenen Frage des synoptischen Problems*. Tübingen, Mohr.
- Gamba, G. G. (1983), "A Further Reexamination of The Evidence From The Early Tradition," in *New Synoptic Studies*. Macon, Georgia, Mercer University Press.
- Goulder, M. (1996), "Is Q a Juggernaut?" *JBL*, 115/4, 667-681.
- Hengel, M. (1985) *Studies in the Gospel of Mark*. Philadelphia, Fortress Press.
- Luz, U. (2005), *Studies In Matthew*. Grand Rapids, Eerdmans Publishing Company.
- Maloney, F. J. (1990), *A Body Broken For a Broken People*. Melbourne, Collins Dove.
- McNicol, A. J. et al (1996), *Beyond the Q Impasse: Luke's View of Matthew*. Valley Forge, Pennsylvania, Trinity Press International.
- Merkel, H. (1990), "Die Überlieferungen der Alten Kirche über das Verhältnis der Evangelien," in *The Interrelations of the Gospels*, Leuven, Peeters.
- Neville, D. J. (1994), *Arguments From Order in Synoptic Source Criticism: A History and Critique*. Macon, Georgia, Mercer University Press.

- Orchard, B. and Riley, H. (1987), *The Order of the Synoptics: Why Three Synoptic Gospels?* Macon, Georgia, Mercer University Press.
- Peabody, D. (1983), "Augustine and the Augustinian Hypothesis: A Reexamination of Augustine's Thought in *De consensu evangelistarum*" u *New Synoptic Studies*. Macon, Georgia, Mercer University Press.
- Senior, D. (1998), *Matthew*. Nashville, Abingdon Press.
- Stanton, G. (2004), *Jesus and Gospel*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Streeter, B. H. (1924), *The Four Gospels*. London, Macmillan.
- Wenham, D. (1984), *The Rediscovery of Jesus' Eschatological Discourse*. Sheffield, JSOT Press.

Summary *This essay examines the issue of the order of writing of the four Gospels in the New Testament canon. Procedurally, it discusses the emergence of the fourfold Gospel tradition, the Synoptic Problem and how it has been approached in history. The essay argues in favor of the Clementine or Two-Gospel Hypothesis position. An analysis of Matthew 10:5-23 functions as an illustration of the value of this Hypothesis for understanding the text and seeing its value for the life of faith.*